

en el segle passat *DFgra.* i *DAMen.*; es diu *aronel·la* a Manacor (*BDLC* IV, 1909, 245), *norella* a Sta. Maria del Camí (*AlcM*), *runella* a Maó (Men.) (*AORBB* II, 59) i a Alaior (id., JCoromines, 1964); PzCabrero dóna per a Eiv. *urenella* (escriu *ura*), i efectivament JCoromines anota a St. Jordi de Rafaltrobat «les falziés són com *uranel·les*» (1963). Aquesta variant amb *ore-* (= *ora-*) es dóna també a Mall. (*AlcM*),¹⁸ «més caga un bou que cent *aronelles*» dita proverbial mall., *DFgra.*, 606a; i com s'ha indicat amunt es documenta en els textos antics.

Les formes de la Catalunya francesa són: *orèndola* (ja documentat en les *VidesR*, supra): s'usa avui segons *AlcM* al Conflent i Vallespir, i a més a Olot. La variant *orèndola* (amb dislocació de l'accent) es dóna en forma de *urèndola* a Colliure (Vall.) (*ALF*, 697) i a Portvendres (JCoromines, 1958).¹⁹ Una altra variant, *arendola* (que suposa la *a(u)rendola*) sembla ser també prou estesa en aquella zona: Grandó (*Misc. Fabra*, 181b) l'inclou com a forma de Vallespir, i fou registrat, en efecte, per JCoromines en el topònim *Penya de les orèndolas* a Montesquiu sota St. Cristau (1958). La forma *olendra* (de *orèndola* > *olend(o)ra*, supra) és pròpia del ross. oriental (Fouché, *Phon. hist. rouss.*, p. 69); Grandó (*l. c.*, p. 197) l'inclou com a forma ross. enfront del vallep. *arandola*; està recollida com *au-* a Elna (*BDC* x, 59) i a Ribesaltes (*ALF*, 697, 797), i com a *orendra* (*u-*) a Illa de Tet (ib.); n'hi ha exemples en escriptors rossellonesos.²⁰ Una forma masc. *urèndul* s'usa a la zona occidental del Rosselló (Fouché, *l. c.*, p. 69); JCoromines va registrar-la en el topònim *Roc de l'urèndu* a Catllà (Conflent).²¹

Pel que fa a l'*orenola* (documentat en 1371, 1575, i recollit per *DFa.*) no es deu considerar antiquat com ho fa *AlcM*, car sembla tenir ús en el Rosselló (vegeu n. 7). El derivat m. *orenol* s'ha especialitzat com a nom d'un peix en algunes localitats (infra).²²

En l'aspecte semàntic notem: *oreneta* 'senyal que es fa a l'orella dels caps de bestiar de llana per a distingir-los' (*BDLC* IX, 1917, 315), avui usual a Mall. i Men. i documentat ja el 1587. El *TbPu.* (1575) dóna, en el capítol de la «Taula (mensa)», *orenola de cua* com a una classe de frontissa: «Frontisses de *coa de oranola*. Securiclati cardines» (p. 186). Com a nom de planta figura *herba d'oreneta* en el text de farmacologia del S. XIV publicat en *AORBB* III, 250, interpretat per *AlcM* com a *Alkenna tinctoria* 'pota de colom', sense més indicació.²³

Aquest mot designa a més alguns peixos volants: *oreneta* (*oro-*) *de mar* es diu a València de *Dactyloptera volitans* (Boscà, *Fauna val.*, 507; *Archivo* II, 156); A. Ayza dóna *aroneta* i *orenyola* com a nom de *Cypselurus heterurus* a Peniscola (*l. c.*, p. 85); *DFa.* *oranyola* i *orenol* com a noms d'*Exocoetus exiliens*, i Grieria (*BDC* XI, 61) duu *oranyola* com a nom d'*Exocoetus volitans* (Bna., Men.), sinònim de *verat volador*, i d'*Exoc. evolans* (Bna., Tarrag.), *orenol* 'peix blau que vola; té el cap rodó i els ulls grossos' (Mall., Eiv.); *AlcM*, repetint més o menys les dades de Grieria, identifica *orenol* com a *Exoc. exilicus* (usual a les

Balears) i *orenyola* amb el mateix valor a Menorca i Barcelona. L'eivissenc PzCabrero duu «*urenol*, pez volador». Hi ha alguna documentació antiga: *oranella* en un doc. del S. XIV: «Liura de mella e d'*oranella* VIII diners», i en un de 1365 de Mall.: «Se vén la liura carnissera de la melba y *oronell* vuit diners» (*AlcM*);²⁴ *DAG.* duu *oranoll* d'un doc. de 1728 i *oranyol* d'una tarifa de Mall. del S. XVIII (s. v. *oronyol*). En resum, l'antiga documentació ens dóna: *orenella* (*ora-*, S. XIV); *oronell* (1365), la variant *oranoll* (= *orenoll*, 1728), i *oranyol* (S. XVIII) que és una variant d'*orenol*. Les formes amb *-ny-* (*oranyol* del S. XVIII, i la moderna del *DFa.* etc.) no semblen ser antigues, i és molt probable que hagin resultat d'un encreuament entre *orenola* i *huriola* (< *juliola*) i *oriola*, algunes espècies dels quals són peixos volants. Notem que *huriola voladora* és peix a la Costa de Llevant, especialment *Dactylopterus* (*BDC* XI, 54); és doncs el sinònim d'*oreneta* que ens dóna Boscà (supra). Aquest zodleg inclou *chuliola* i *oriola* com a sinònim, *Trigla corax*, també peix volador (*Fauna val.*, 505, 409). Endemés, Ayza Roca (*l. c.*, p. 85) dóna *huriola* com a equivalent castellà d'*aroneta* i *orenyola*, fet que ens prova que *huriola* (molt probablement pronunciat amb *ç*, compareu *chuliola* de Boscà), per ser usat al costat d'*aroneta* i *orenyola* amb el mateix valor, s'ha considerat mot castellà. En tot cas, hi ha raons de pes per postular un encreuament entre *orenola* i *huriola* i *oriola*. Creiem, doncs, primer una forma **oreniola*, després *orenyola*.

DERIV.: *Orenet* [*oro-*, 'poll d'oreneta': es dóna només en Busa-Nebr. (1507)]. *Oronell* 'oreneta' [*DFa.*; *DAG.* el localitza a Mall.; en el *Receptari* de Micer Johan (S. XV) significa 'oronella mascle': «--- pren una *oronella nouella* (= el pollí) que nul hom nat veia pujar al niu ans que's veges los *oronels* e leua-li lo cap e dins lo cap trobar-li as dos pedres» (*BABL* VII, 409), i pot tenir aquest mateix sentit també en el *Libr. de les Med. Part.* (S. XIV): «si hom trau los ulls als *oronels* en lo niu» (*AlcM*), però també és possible que hi sigui 'el pollet d'oronella' com ho entén SGuarner (*l. c.*, p. 389). En canvi, Aus. March usa aquest mot com a nom genèric: «ab tot açò resta la regla ferma: / un *oronell* l'estiu no denuncia». Hi ha exemples moderns: SGuarner (*l. c.*) inclou un de TLlorete («Vola com l'*oronell* d'ales lleugeres / que busca sens recel lo niu d'amor») i de AGuimerà («D'hont véns y hont vas, *oronell*»), i dóna del *Costumari cat.* de JMades: «*Oronells* tardans, / hivernàs tardà; / *oronells* prime-rencs, / l'estiu ja ve»; existeix a més el refr. «*oronell* terrer, / pedra o aigua ve». *Oronel* 'oronell, oreneta' [«Ràfeh del teulat resseguit pels *oronels*, que d'any en any y de nissaga en nissaga, n'han feta sa torra d'istiu, possessionant-se'n per Sant Joseph y abandonant-lo per Santa Teresa» (Pons i Massaveu, *L'auca*, p. 15; un altre ex. de M. Rodés en SGuarner (*l. c.*, p. 390)]; aquesta forma s'ha explicat a base d'una despalatalització de la *-ll* davant la *-s* del pl. (Saròihandy, *Gründriss*, 859, n. 1, i Mn. Alcover, *BDLC* IV, 269, i San-chis Guarner, *l. c.*, 390), però havent en la llengua